

HAMMARSKOLAN

Komvux

Skånegatan 3

341 31 Ljungby

ISLAM

Religionslärare
Patrik Svensson

VEM ÄR MUSLIM?

Ordet islam är arabiska och översätts vanligen med "underkastelse". Man skall underkasta sig Guds vilja, sådan den meddelas i den heliga boken Koranen (arabiska = uppläsning). Det kommer från ordet Salām och en bättre översättning av ordet islam är 'lär, fred, frid'.

Islam har sitt andliga centrum i Mecka i Arabien. De flesta muslimer bor i ett bälte som går genom Nordafrika från Atlantiska Oceanen i väster till Egypten i öster och sedan fortsätter genom Västasien (Mellanöstern), Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan, Bangladesh till Malaysia och Indonesien i Sydostasien. Men muslimer finns också i andra delar av världen, t ex i Indien, Väst- och Östafrika och i Kina. I Europa har efter andra världskriget antalet muslimer ökat mycket genom invandring från islamländer.

KORANEN

Koranen (=läsning) är islams heliga skrift. Den uppfattas som Guds ord, evig och oskapad som Gud. Mohammad fick höra den uppläst genom ängeln Gabriel (Jibri). Den egentliga Koranen finns i den himmelska världen, hos Gud. Mohammad förmedlade den till människorna. Den jordiska koranen är en exakt kopia av den himmelska koranen.

Koranen skiljer sig från GT och NT med att Allah har uppenbarat samma likheter, dvs samma profetior för alla profeter, men det är den sista boken som gäller eftersom den inte har blivit förvanskad som de förra.

Koranen är indelad i 114 kapitel, kallade suror, av mycket olika längd. Efter den första, viktiga, korta inledningssuran är de ordnade så, att de längsta surorna kommer först och de kortaste sist. De tillkom efter hand under Mohammads liv och nedtecknades allt efter som de uppenbarades. De tidiga surorna från tiden i Mecka före utvandringen till Medina är i regel kortare än de senare surorna och finns alltså i regel mot slutet av Koranen. Mecka-surorna handlar huvudsakligen om den dom som skall komma över orättfärdiga och avgudadyrkare. Medina-surorna är präglade av de praktiska problem som efter hand uppstod.

Koranens språk är arabiska. Endast med tveksamhet har man i undervisningssyfte översatt Koranen till andra språk. Vid gudstjänsterna skall Koranen läsas på arabiska i alla länder. Ingen översättning anses kunna göra rättvisa åt originalet. Koranens språk har också blivit normgivande för det arabiska språkets utveckling. Koranen är skriven på högspråk, den finaste och uråldrigaste arabiskan.

Koranen står såsom Guds uppenbarade ord höjd över all kritik. Det finns ingen historisk koranforskning motsvarande kristen historisk bibelforskning. Men i tolkning och tillämpning skiljer sig muslimer mycket från varandra. Liberal islam medger en fri, tidsanpassad, förnuftsmässig tillämpning. Man vill i nya historiska situationer hålla sig till Koranens anda, ej dess bokstav. Ortodox, konservativ islam vill binda muslimerna vid en bokstavlig, för alla tider giltig tillämpning. Det finns i nutiden en stark *fundamentalism*, som innebär att Koranens ord skall tillämpas bokstavligt och direkt i samhället. Det behövs inga andra lagar i samhällslivet än Koranen.

Eftersom Koranen uppenbarades i Arabien på 600-talet och inte svarar på alla frågor som senare tidars muslimer ställer, behöver den kompletteras av andra auktoriteter. Viktigast är sunna (= tradition, sed, vana), som består av berättelser (hadith) om Mohammads uttalanden och handlingar. Om varken Koranen eller sunna ger tillräcklig klarhet, får man vända sig till *idjma*, de laglärda samstämmighet, och till analogislut, dvs dra slutsatser från likartade förhållanden i traditionen.

Korantolkningen innebär inte bara teologi (läran om Gud) utan också t ex juridik (läran om lag och rätt).

TEXTAVSNITT FRÅN KORANEN.

8:1

1 Guds, den barmhärtige Förbarmarens namn!

Lov och pris hör Gud till, all världens Herre. Den barmhärtige Förbarmaren, Domedagens Konung! Endast dig dyrkar vi, och endast dig anropar vi om hjälp; Visa oss och led oss på den rätta vägen, Deras väg, vilka du bevisat nåd, Vilka ej drabbats av vrede och som ej går vilse!

Sura 1.

8:2

1 Guds, den barmhärtige Förbarmarens namn!

Detta är Boken, det finns inget tvivel i den, en vägledning för dem som fruktar Gud, de som tror på det fördolda, ber bönen och delar med sig av vad vi givit dem, och de som tror på den uppenbarelse som sänts ner till dig och som sänts ner före din tid och är övertygade om det tillkommande livet. Dessa är de som får vägledning från sin Herre; ja, de är de lyckliga.

För dem som avvisar tron gör det detsamma om du varnar dem eller om du inte varnar dem, de tror inte. Gud har förseglat deras hjärtan och öron, och över deras ögon är en slöja; ja, dem väntar ett stort straff.

Bland människorna finns de som säger: "Vi tror på Gud och den yttersta dagen", fast de egentligen inte tror. De vill lura Gud och dem som tror, men lurar bara sig själva utan att inse det. I deras hjärtan finns en sjukdom, och Gud har förvärrat sjukdomen för dem; ja, dem väntar ett plågsamt straff, därför att de ljög för sig själva.

Sura 2: 1-9.

8:7 Han är Gud, utom vilken ingen gud finns, han känner det fördolda och det uppenbara; han är den barmhärtige Förbarmaren.

Han är Gud, utom vilken ingen gud finns, Konungen, den Helige, Friden, den Beskyddande, den Stadfästade, den Våldige, Envåldshärskaren, den Störste. Gud allena all ära! Han är fjärran från det de sätter vid hans sida.

Han är Gud, Skaparen, Frambringaren, Danaren; honom tillkommer de yppersta namn. Vad som finns i himlarna och på jorden prisar honom; ja, han är den Våldige, den Vise.

Sura 59:22-24.

8:8 En gång när Mose sade till sitt folk: "Mitt folk, varför förolämpar ni mig, då ni vet att jag är sänd av Gud till er?" När de gick fel, lät Gud deras hjärta gå fel, ty Gud vägleder ej de uppriska syndarnas folk.

En gång när Jesus, Marias son, sade: "Israels barn, jag är sänd av Gud till er för att bekräfta den tora som kommit före mig, och förutsäga ett sändebud som ska komma efter mig och vars namn är Ahmed." Men när han kom till dem med de klara vittnesbörden, sade de: "Detta är uppenbar trolldom."

Sura 61:5-6.

8:10

I Guds, den barmhärtige Förbarmarens namn!

När himmeln rämnar, När stjärnorna strös omkring, När haven svallar över och gravarna grävs upp.
Ska varje själ få veta, vad hon uträttat eller försummat. Människa, vad har förlett dig till ohörsamhet mot
din ädelmodige Herre, Som skapat dig, fullbordat dig och danat dig likformig? I den gestalt han ville har
han fogat dig samman. Nej! Ni håller domen för lögn, över er vakar sannerligen väktare, ädla skrivare,
som vet vad ni gör.

Sura 82:1-12.

8:11

I Guds, den barmhärtige Förbarmarens namn!

Säg: "Han är Gud, den Ende, Gud, den Absolute, den Evige; Han föder inte och han är inte född.
Det finns ingen som är lik honom."

Sura 112.-1-4.

8:12 *Trosbekännelsen*

Det finns ingen gud utom Gud, och Muhammed är hans sändebud.

HADÍTH OCH SÍRA.

Det finns andra texter, som är av stor betydelse inom islam. Koranen är visserligen den yttersta auktoriteten, men allt finns inte nämnt där. Därför kompletteras den av i första hand haditherna, "traditionerna". Så betecknas den stora mängd yttranden som tillskrivs Muhammad och hans närmaste. De är samlade och systematiserade i särskilda verk, som är av stor vikt för både lära och liv inom islam. De har alltså inte samma auktoritet som Koranen, men de utgör den stora textmassan av det som islamisk-juridik och teologi baseras på.

Det är Muhammads funktion som förebild för hur en muslim ska vara, som gör hans eget liv och skildringarna av hans åtgärder viktiga.

I en hadith nämns först raden av tradenter, kedjan av personer som förmedlat den aktuella traditionen till varandra fram till dess att den blev nedtecknad. Därefter kommer utsagan, som innehåller ett uttalande eller en handling av profeten eller någon av hans närmaste. Traditionen består alltså av två delar. En som anger sagesmännen, t.ex. Ali har berättat, att Umar berättat för honom att han hört Muhammad säga att.... här kommer utsagan, det som profeten uttalade eller gjorde i den konkreta situationen.

Redan tidigt efter Muhammads död fanns det en stor mängd traditioner i omlopp och arbetet med att samla in och systematisera dem pågick främst under det andra århundradet efter hans död. I det stora materialet finns också många haddither som motsäger varandra. Efter hand utvecklades metoder för traditionskritiken. Det var ett sätt att skilja falska från sanna traditioner. Någon entydig åsikt om olika traditioners värde nås aldrig och man kan påstå att arbetet med traditionsmaterialet alltid pågår inom islam.

En andra viktig litteraturform är sira. Det är termen för de sammanhängande berättelserna om profeten Muhammads liv. De är med andra ord profet-biografier. En form av biografier med påverkan av både persisk, judisk och kristen tradition. Det tidiga intresset för profet-biografier grundade sig på en önskan att faställa islams rituella praxis. Muhammad fungerade som det vägledande exemplet för att t.ex. utföra bönen. Denna litterära genre har ett för-islamiskt ursprung. Studiet av Muhammads liv är viktigt för muslimer, då profeten i egenskap av den ideala personen och hans samhälle som den ideala samhällsformen kan stå som modell för dagens samhällen i den muslimska världen.

SUNNA - "DEN HELIGA SEDEN"

Källan till *sunna*, "den heliga seden", är i första hand hadíth- samlingarna, men också sira. Det är genom dessa källor vi får kunskap om hur profeten handlade och vad han uttalade.

Muhammads eget liv och skildringarna av hans åtgärder utgör alltså grunden för *sunna*. Detta innebär den norm för hur människan ska handla som traditionen tillhandahåller, ett uttryck för "rätt" eller "sann" islam. *Sunna* omfattar därför de religiösa plikterna likaväl som det sociala livet. Man betonar, speciellt i nutiden, att den

äldsta *sunna*, profetens och hans närmaste anhängares sed, är en förpliktande *sunna*. Därför är det viktigt att studera islams källor och tidiga period. Det får också till följd att den heliga seden" inverkar på betydligt fler områden än vad som i Sverige brukar ses som religionens.

Sunnas teoretiska och praktiska betydelse är stor. Ur Koranen hämtades en betydande del av anvisningarna för islams praxis, men under sin levnad hade Muhammad också beslutat i många frågor, inte genom uppenbarelser utan genom praktiska beslut från fall till fall. Redan under sin livstid var han ansedd som ett föredöme.

SHARIA

Den islamiska staten expanderade snabbt och allteftersom staten tog fastare form ökade behovet av en kodifierad rätt. Det var under århundradena efter Muhammads död som ett detaljerat rättssystem växte fram. Detta rättssystem kan sägas reglera en muslims liv i minsta detalj.

Det är betydelsefullt att det inte är en lag som bara rör de frågor som enligt vår uppfattning tillhör religionens område. Inte heller är det en lag som omfattar enbart det vi ser som juridikens område. Sharia omfattar regler för det religiösa såväl som det sociala, politiska och ekonomiska livet och ger konkreta regler för muslimens handlande i specifika situationer inom alla livets områden. Den omfattar endast individens "yttre" handlingar, t.ex. beteendet mot andra människor. Samvetsfrågor, religiöst grundade ansvarskänslor och den personliga relationen till Gud är något som sharia inte tar ställning till.

Betydelsen inom islam av att uttrycka ett religiöst liv genom att handla rätt kan jämföras med det regelsystem, halacha, som judendomen tillhanda håller.

När sharia utvecklades formades några olika "rättsskolor" eller "riter". Skillnaderna mellan dem ska inte överdrivas och en muslim kan fritt "låna" praxis från en annan om han så önskar. Det rör sig i regel om principfrågor som t.ex. när det är lämpligt att använda den personliga "åsikten" och om rituella detaljfrågor som exempelvis hur tvagningen före bönen ska utföras.

Lagen växte till en vetenskap under den islamiska statens första århundraden.

Den traditionella åsikten är att sharia är grunden för att döma alla handlingar som goda eller onda.

En sådan dom kan endast komma från Gud. Detta är, som regel, förklaringen till att lagen måste baseras på religionens källor. Det har medfört att många forskare som studerat islam anser att sharia är islams kärna. Muslimer använder också ibland ordet sharia synonymt med "religion".

MÄNNISKANS UPPGIFT.

Liksom judar och kristna anser muslimerna att människan har en särställning i skapelsen genom att hon kan lära känna Gud. Människans uppgift är att underkasta sig Gud och lyda hans vilja sådan den blivit känd i Koranen.

De viktigaste buden brukar sammanfattas i fem punkter, som kallas Islams 'fem pelare', eller Fatimas hand.

1. Trosbekännelsen

Genom att ständigt upprepa trosbekännelsen "Det finns ingen Gud utom Gud, och Mohammad är hans profet" skall människan vittna om sin tro på Guds enhet och Mohammads särställning bland Guds sändebud. Att bli muslim betyder att avlägga detta vittnesbörd.

2. Bön.

En böneutrope kallar fem gånger om dagen de troende till bön. Efter att ha tvättat sig på föreskrivet sätt skall man vända sig mot Mecka, och under läsning av stycken ur Koranen faller man upprepade gånger på knä och berör marken med pannan.

Bekännelsen är en viktig del av bönen, som huvudsakligen består i att lovprisa Gud.

Eftersom det inte alltid är lämpligt att be just när böneutrope kallar till bön, tillåts vanligen att man flyttar bönetiderna till andra tider. Man kan sammanföra bönerna till färre tillfällen, kanske förlagda till tiden före och efter dagens arbete.

Det är i första hand männen, som har skyldighet att iaktta bönerna. Man kan be var som helst, men fredagens middagsbön bör ske i det gemensamma gudstjänstrummet, *moskén*. Ledaren för bönen i moskén kallas *imam*. Ordet betyder "ledare". Det har också använts som benämning på kalifen. Inom shia är det beteckningen på en gudomligt inspirerad ofelbar ledare. Vilken man som helst kan tjänstgöra som imam. I större moskéer finns dock heltidstjänstgörande koranlärda imamer. Predikan kan hållas i samband med fredagsbönen men är ingen nödvändig del av den. Bönerna läses på Koranens arabiska, men predikan hålls på folkspråket. I moskén skall finnas en bönenisch (*mihrab*) vänd mot Mecka, och en talarstol (*minbar*).

Det finns i moskéerna inga bilder, inga instrument, inga bänkar eller stolar. Mattor täcker golven, och på väggarna kan man läsa citat ur Koranen.

Fredagen har valts som gemensam bönedag för att skilja muslimer från judar, som har lördag som gudstjänstdag, och kristna, som har söndag. Man har inte samma stränga regler som judarna har om att människorna skall avhålla sig från arbete under hela gudstjänstdagen.

3. Allmosor.

Skatt till de fattiga. De rika har skyldighet att dela med sig åt de fattiga. Formen för allmosegivandet kan växla. Grundregeln är att man bör avstå 2,5 procent av vad man förtjänar. Allmoseplikten tas i vår tid som utgångspunkt för krav på sociala reformer.

4. Fastan.

Under en hel månad, *Ramadan*, skall muslimerna helt avhålla sig från mat och dryck och sexuellt umgänge under dagarna, "så länge man kan skilja en vit tråd från en svart". Under nätterna har de sin frihet. De slipper fasta under krig, på resor och vid sjukdom. Barn och gamla eller människor som av olika skäl såsom sjukdom behöver inte följa fastan till punkt och pricka. Fastan skall inte följas in absurdum.

Ramadan infaller vid olika årstider, eftersom den islamiska tideräkningen följer månen. I länder nära ekvatorn spelar det ingen roll, när fastemånaden inträffar. I exempelvis Sverige, där det är stor skillnad mellan vinter och sommar, har det däremot stor betydelse, om fastan kommer på en årstid, då dagarna är korta, eller på en årstid då dagarna är långa.

Då måste en anpassning ske, så att man kommer överens om ett klockslag för fastans dagliga början och slut.

För många innebär Rarnadan, att man vilar på dagarna och har fester på nätterna.

Slutet av fastemånaden firas med en glad fest.

5. *Vallfärd.*

Det troendes samhörighet med varandra och med traditionen från Mohammad skall markeras genom vallfärd till centralhelgedomen i Mecka. Så länge muslimerna var begränsade till Arabien, skulle vallfärden ske en gång om året.

En bestämd månad på året är vallfärds månad. Muslimer som bor långt från Arabien bör vallfärda minst en gång i livet. För att vallfärda måste man vara frisk och ha råd till resan utan att den egna familjen blir lidande. I vår tid med snabba kommunikationer ordnas pilgrimsresorna som sällskapsresor. Miljoner människor kommer till Mecka under vallfärds månaden. Hemmavarande firar i moskéerna särskilda vandringsfester. Vallfärden kallas "hadj" och ofta låter människor som vallfärdat kalla sig "hadj(i)", vilket betraktas som en hedersbeteckning.

Pilgrimerna (de manliga) skall ha likadana vita mantlar, så att det inte skall synas några skillnader mellan fattiga och rika. I och kring Mecka skall man besöka olika med Mohammads liv förbundna platser. Viktigast är vandringarna kring *Kaba*, centralhelgedomen. Kaba är en fyrkantig stenbyggnad med en inmurad svart sten, som skall kyssas. Kaba anses vara byggd av stamfadern Abraham och hans son Ismael. Vid en källa, som också besöks, sägs Ismaels moder Hagar ha druckit vatten.

Iakttagandet av dessa fem pelare är grundläggande för islam. Men det finns en mängd andra regler också. T.ex.

Eftersom Abraham fick befallning att låta omskära sin son, låter muslimerna på samma sätt omskära sina söner. Omskärelse av pojkar firas som glada familjefester. Det sker inte på åttonde levnadsdagen som hos judarna, utan senare, ofta vid 4-5-årsåldern.

Det finns noggranna bestämmelser för hur de döda skall begravas. tex att de skall ha ansiktet vänt mot Mecka. För att kunna iaktta Koranens regler behöver muslimer särskilda begravningsplatser, skilda från de platser, där icke-muslimer begravs.

Det är förbjudet för muslimer att dricka alkoholhaltiga drycker. Det råder stora skillnader mellan muslimer i fråga om hur sträng man skall vara med detta bud. Islamisk poesi från gångna tiders Iran sjunger ofta vinets lov.

Det är förbjudet att tjäna pengar genom ränta, ett förbud som kringgås på olika sätt, också hasardspel är förbjudet.

Slakt av djur måste ske på noggrant föreskrivet sätt. Bland annat skall djurens huvuden vid slakten vara vända mot Mecka. Att äta svinkött är helt förbjudet.

Människan skall lyda dessa bud. Hon har möjlighet att låta bli att lyda dem, att vara otrogen. Eftersom hon står inför denna dubbla möjlighet, har hon tydligen fri vilja. Islams teologer och filosofer har flitigt diskuterat, hur tron på människans fria vilja förhåller sig till tron på Guds allmakt. Ibland har tron på Guds allmakt betonats så starkt, att det inte blivit mycket utrymme för människans frihet: allt är förutbestämt av Gud, vad Gud vill sker oberoende av människans vilja.

Man har då talat om islams fatalism, tron på ett förutbestämt öde.

Den tron har kunnat verka sporrande, tex i krig: man blev modig, därför att det ändå är förutbestämt när man skall dö. Den har också kunnat verka förlamande på mänsklig vilja till handling: allt blir ändå som Gud vill. I vår tid betonas i islam mera människans möjligheter att lyda Guds vilja än bundenheten vid ett förutbestämt öde. Islamledare i vår tid manar flitigt till aktivt handlande för att förverkliga Guds vilja i samhället. Den som bryter mot Guds vilja måste be om förlåtelse.

Gud är nådig och barmhärtig. Någon särskild medlare som frälsare och försonare mellan Gud och människor behövs inte. Varje människa står själv inför Gud och skall bära ansvaret för sina gärningar. Man tror inte på någon arvsynd. Det finns ingen synd som inte människan av egen kraft kan komma ifrån.

En viss mellanställning mellan Gud och människor har dock heliga män. I folkfromheten spelar de stor roll. Man söker sig gärna till dem för att få hjälp, både när de lever och till deras gravar när de är döda. På många håll i den islamiska världen vördas deras gravar på ett sätt som liknar den vördnad katolska kristna ägnar helgongravar.

Muslimerna tror att ingenting kan ske om inte Gud tillåter det. Hur är det då möjligt att synda?

Svaret är att Gud skapat människan med ett speciellt syfte: att hon ska dyrka honom frivilligt. Han har gett henne förmågan att välja själv: att lyda hans lagar eller inte. Därför bär människan också själv ansvaret för sina handlingar.

Islam lär att Gud är barmhärtig och förlåtande. Men han är också en rättvis och sträng domare som en dag kommer att döma alla människor efter deras gärningar. De döda lever vidare i ett annat tillstånd, för att sedan återuppträda på den stora domedagen. Den som levt sitt liv på jorden enligt Guds vilja får komma till hans paradys.

HUVUDINRIKTNINGAR INOM ISLAM.

Sunni--muslimer

Det finns flera riktningar inom islam. Flest är sunni-muslimerna. Till den riktningen hör cirka 85% av världens muslimer. Namnet kommer från termen *sunna*, ”den heliga normerande seden” och en *sunni*- är en muslim som följer den etablerade seden. De kallas ibland för *Ahl as-Sunna*, ”Ilsunnafolket”.

Ordet *sunna* används i många fall som en motsats till shia, som är en annan riktning.

Betoningen visar att man vill trycka på vikten av att följa profetens sed inom sunnitisk islam.

Mohammad ses som den perfekta människan vars exempel man ska efterlikna.

Denna stora riktning inom islam är ingen enhetlig företeelse. Inom sunnitisk islam finns många åsikter om hur den ”rätta” formen av islam ser ut, men generellt kan man påstå att sunniter anser att all uppenbarelse och religiös kunskap är fullbordad i och med Koranen och profetens *sunna*.

Ledarna kallas för Imamer.

Shia-muslimer

Shia är benämningen på en stor grupp av olika riktningar inom islam. Utgångspunkten för dem alla är dock att de ser Ali - profeten Muhammads svärson, kusin och den fjärde kalifen - som den legitime arvtagaren till ledarskapet efter Muhammads död. Det är från denna del av Muhammads släkt som dagens profetättlingar härstammar. Både kung Husain av Jordanien och kung Hasan 11 av Marocko menar att de härstammar från denna gren av profetens familj. Detta ger dem ytterligare legitimitet som härskare.

Ledarna kallas för kalifer.